

ADRIANA TRIGIANI

Batsiuvio žmona

Iš anglų kalbos vertė
Kristina Lukoševičė

Sofoklis

VILNIUS, 2024

*Skiriu monsinjoro dono Andreo Spados, kuris mylėjo kalnus,
atminimui*

PIRMA DALIS

Italijos Alpės

AUKSINIS ŽIEDAS

Un Anello d'oro

Katerina Ladzari ėjo per tuščią aikštę; rantiyas mėlyno aksominio palto kraštas brūžčiojo šviežiai iškritusį sniegą, palikdamas ant grindinio blyškiai rausvą šliužę. Tylą trikdė tik švelnus, ritmiškas žingsnių čiuzesys – šitaip šiurena miltai, barstomi ant senos pjaustymo lentos.

Aplink, kur bepažvelgsi, dunksojo Italijos Alpės, susmigusios į alavo spalvos dangų tarytum sidabriniai durklai. Tekanti žiemos saulė, auksinis taškelis, spingčiojo nugrimzdusi pilkumos platybėse. Mėlynai apsitaisiusi Katerina ryto brėkšmoje panėšėjo į paukštę.

Ji atsigrėžė, giliai atsiduso. Į šaltą orą išvinguriavo garas.

– Čirai? – pašaukė. – Eduardai!

Išgirdo sūnų juoką, aidintį tuščia kolonada, tačiau nesusigaudė, kur jie. Žvilgsniu nuslydo portiko kolonomis. Dabar ne metas žaisti slėpynes ar pokštauti. Katerina darkart pakvietė berniukus. Galva svaigo nuo didelių darbų ir mažų reikalų, begalės gluminančių dalykų, kuriuos teko padaryti. Ji sutvarkė dokumentus, grąžino raktus, vargais negalais sukrapštė keletą likusių lirų ir apmokėjo skolas.

Našlystė prasideda nuo popierizmo.

Katerina nė sapnuote nespavo, kad stovės aikštėje vičvienaitė pirmą 1905-ųjų dieną, neįsivaizduodama, kas jos laukia, vien su silpnute viltimi, kad gal kada nors viskas susitvarkys. Visi jai duoti pažadai buvo sulaužyti.

Ji pakėlė galvą: virš batsiuvio dirbtuvių antrame aukšte atsilapojo langas ir senyva moteris išpurtė skudurinį kilimėlį į šaltą orą. Katerina sugavo jos žvilgsnį. Senutė nusuko akis, išitraukė kilimėlį ir užtrenkė langą.

Iš už kolonos dirstelėjo Čiras, jaunėlis sūnus. Berniukas paveldėjo melsvai žalias tėvo akis, galias ir vaiskias lyg vilnys Sestri Levantės pakrantėje. Sulaukęs dešimties jis kaip du vandens lašai panėšėjo į Karlą Ladzarį: užaugo toks pat didžiarankis ir didžiaokojis, tankiais smėlio spalvos plaukais. Buvo stipriausias berniukas visoje Vilminorėje. Kai kaimo vaikai nusileisdavo į slėnį rinkti sausų žabų, parduodamų prakurams, Čiras visada ant kupros parvilkdavo didžiausią ryšulį – nes galėjo panešti.

Kaskart žvilgtelėjusi į sūnų Katerina pajusdavo, kaip suduria širdį; Čiro veide atsispindėjo visa, ką ji prarado amžiams.

– Čionai, – mostelėjo ji į grindinį prie juodais odiniais aulinkais apautų kojų. – Tučtuojau.

Čiras pakėlė tėvo odinį kelionkrepšį ir pasileido pas mamą; bėgdamas šūksniu paragino brolių, pasislėpusį už statulos.

Vienuolikametis Eduardas paveldėjo Katerinos giminės, Montinių, bruožus. Vyresnėlis buvo tamsiaakis, aukštas ir lieknas. Jis taip pat pasičiupo krepšį ir nukurnėjo prie motinos su broliu.

Kalno papėdėje, Bergamo mieste, *Via Borgo Palazzo* – Priepilio gatvėje, kur prieš trisdešimt dvejus metus pasaulį išvydo Katerina, Montiniai turėjo spaustuvę; spausdinimo mašina štam-pavo nedideles knygas, dekoruotas vizitines korteles ir liniuoto rašomojo popieriaus lapus. Prie jų namo šliejosi sodas. Užsimerkusi Katerina išvysdavo abu tėvus, susėdusius prie stalo vynuogienojais apkerotoje pergolėje, valgančius storas šviežios duonos riekes, apteptas medumi ir rikota. Ji nepamiršo, kas jie buvo ir ką turėjo.

Sūnūs brinktelėjo krepšius ant sniego.

– Atsiprašau, mama, – sumurmėjo Čiras.

Berniukas pakėlė akis į motiną, tvirtai įsitikinęs, kad ji – gražiausia moteris pasaulyje. Mamos oda kvėpėjo persikais ir buvo švelni kaip atlasas. Ilgi plaukai vilnijo minkštomis bangomis. Jis

prisiminė, kaip dar visai mažiukas gulėdavo jos glėbyje ir sukdamo juodą sruogą, kol ši susivydavo į žvilgančią virvelę.

– Tu labai graži, – nuoširdžiai pagyrė.

Kai mamą apimdavo liūdesys, Čiras stengdavosi pataisyti jai nuotaiką komplimentais.

Katerina nusišypsojo.

– Kiekvienam vaikui atrodo, kad jo mama graži. – Jos skruostai raustelėjo nuo šalčio, ereliškos nosies galiukas jau švietė ryškiai raudonai. – Net kai tai netiesa.

Ji išžvejojo iš rankinės veidrodėlį ir dirbtinės zomšos pūkutį. Raudonį paslėpė pudros sluoksnis. Katerina papūtė lūpas ir kritiškai nužvelgė berniukus. Pataisė Eduardo apykaklę, timptelėjo Čiro palto rankoves, stengdamasi pridengti riešus. Paltas jam buvo per mažas; timpčiok netimpčiojęs, penkių centimetrų medžiagos ant rankogalių nepridėsi.

– Tu vis augi, Čirai.

– Atsiprašau, mama.

Ji prisiminė, kaip kitados užsakė pasiūti vaikams paltukus, kelnes iš velveto smulkiais rumbeliais ir baltus medvilninius marškinius. Kūdikystėje berniukai miegojo užkloti dygsniuotomis antklodėmis, vilkėjo minkštos medvilnės marškinėlius, papuoštus perlamutrinėmis sagomis. Jie turėjo medinių žaislų. Knygų su paveikslėliais. Sūnūs jau seniai išaugo drabužius, tačiau nėra kuo jų pakeisti.

Eduardas turėjo vienas vilnones kelnes ir kaimyno atiduotą paltą. Čiras vilkėjo švarius, tačiau visai netinkančius tėvo drabužius. Darbinės kelnės buvo palenktos bemaž aštuonis centimetrus, palankos pridaigstytos kreivais dygsniais – Katerina taip ir neišmoko siūti. Diržas suveržtas ties paskutine skylute, tačiau vis vien laisvai kabojo ant pilvo.

– Kur mes einam, mama? – paklausė Čiras pėdindamas pasikui motiną.

– Ji tau sakė jau šimtą kartų. Nesiklausai. – Eduardas pakėlė brolio krepšį.

– Turi klausytis už abu, – priminė jam Katerina.

– Mes gyvensime Šventojo Mikalojaus vienuolyne.

– Kodėl mums reikia gyventi su vienuolėmis? – suverkšleno Čiras.

Katerina atsisuko į sūnus. Abu sužiuro į ją, vildamiesi atsakymo, paaiškinsiančio visus mįslingus pastarųjų dienų įvykius. Berniukai nė nenumanė, ko tiksliai paklausti, nesuvokė, ką jiems iš tikrųjų reikia sužinoti, tačiau buvo įsitikinę, kad keistą mamos elgesį nulėmė kokia nors priežastis. Katerina nerado sau vietos. Verkė naktimis, manydama, kad sūnūs miega. Praeitą savaitę išsiuntė galybę laiškų – jie kaip gyvi nebuvo matę tiek daug rašančios mamos.

Katerina žinojo, kad pasakiusi tiesą sudaužys sūnų viltis. Gera motina niekada sąmoningai neapvilia vaikų, juolab dabar, kai ji – viskas, kas jiems liko. Negana to, ilgainiui Čiras atmins tik nuogus faktus, Eduardas apipins juos fantazijomis. Nė viena versija nebus tikra, tad koks gi skirtumas?

Ji nebeįstengė panešti užgriuvusios atsakomybės savarankiškai priimti sprendimus. Grimzdama į sielvarto miglą privalėjo išlaikyti sveiką protą ir pagalvoti apie berniukų ateitį. Suprato, kad taip jausdamasi nepajėgs pasirūpinti sūnumis. Katerina sudarė vardų sąrašą, prisiminė visus savo giminės ir vyro šeimos pažįstamus, kiekvieną žmogų, kuris galėtų padėti. Permetė sąrašą akimis, suprasdama, kad daugeliui žmonių pagalbos dabar reikia ne ką mažiau nei jai. Skurdo metai nualino regioną, priverstė ne vieną kaimo gyventoją nusileisti iš kalnų ir ieškotis darbo Bergame arba Milane.

Po ilgų apmąstymų Katerinai toptelėjo, kad tėvas spausdino maldynus parapijoms visoje Lombardijoje iki pat Milano. Sinjoras Montinis dovanojo juos Šventajai Romos Bažnyčiai nesitikėdamas jokio atpildo. Ši sena paslauga ir padėjo Katerinai įkurdinti berniukus pas vienuoles Šv. Mikalojaus vienuolyne.

Ji uždėjo delnus sūnums ant pečių.

– Paklauskite manęs. Tai, ką dabar pasakysiu, – ypač svarbu. Klausykite vienuolių. Atlikite visas užduotis, kad ir ko jos paprašys. Stenkitės iš visų jėgų. Padarykite daugiau, nei jusų prašys.

Užbėkite vienuolėms už akių. Žvalgykitės. Nudirbkite darbus *anksčiau*, nei seserys juos paskirs.

Kai vienuolės paprašys paruošti malkų, nedelsdami kibkite į darbą. Neaimanuokite! Padėkite vienas kitam – tapkite nepamainomi.

Neprašyti priskaldykite pliauskų, suneškite į vidų ir užkurkite ugnį. Prieš uždegdami prakurus patikrinkite, ar atitrauktas dūmtraukio kaištis. Kai ugnis išblės, išsemkite pelenus, užstumkite kaištį. Viską nepriekaištingai sutvarkykite. Paruoškite ugniakurą kitam kūrimui, pridėkite prakurų ir sausų malkų. Šluotą, semtuvėlį ir žarsteklį padėkite nuošaliau. Nelaukite, kol kuri nors sesuo jums tai primins.

Stenkitės būti naudingi ir nekelkite rūpesčių. Daug melskitės. Per mišias sėdėkite pirmoje klauptų eilėje, per vakarienę taisykitės prie tolimiausio stalo krašto. Pasiimkite valgį paskutiniai ir niekada neprašykite daugiau. Vienuolės priima jus, nes yra geros širdies – neturiu kuo sumokėti už jūsų globą. Ar suprantat?

– Taip, mama, – atsakė Eduardas.

Katerina paglostė sūnui skruostą ir nusišypsojo. Jis stipriai apglėbė mamą per liemenį. Tada ji prisitraukė Čirą. Jaunėlis įsikniaubė į maloniai švelnų paltą.

– Žinau, kad gali būti geras berniukas.

– Negaliu, – išpyškino Čiras ir išsivadavo iš motinos glėbio. – Ir nebūsiu.

– Čirai.

– Tai bloga mintis, mama. Mums ten ne vieta, – aikštijosi jis.

– Neturime kur gyventi, – paaškino praktiškasis Eduardas. – Todėl mūsų namai bus ten, kur apgyvendins mama.

– Paklausk brolio. Tai geriausia, ką dabar galiu padaryti. Vasarą užkopsiu į kalną ir parsivesiu jus namo.

– Atgal į mūsų namą? – pagyvėjo Čiras.

– Ne. Įsikursime kitur. Gal palypėsime aukščiau, į Endinę.

– Tėtė vesdavosi mus ten, prie ežero.

– Taip, tai miestelis prie ežero. Pamenat?

Sūnūs linktelėjo. Eduardas patrynė pirštus bandydamas juos sušildyti. Oda nuo šalčio sugrubo ir paraudo.

– Štai. Imk mano pirštines. – Katerina nusimovė alkūnes siekiančias juodas pirštines. Padėjo Eduardui jas užsitempti, pakišo po apytrumpėmis rankovėmis. – Geriau?

Berniukas užsimerkė; motinos pirštinių šiluma nusliugė rankomis, pasklido per kūną, apgobė jį visą. Jis nusibraukė plaukus nuo veido – nuo pirštų raminausiai padvelkė šukuotine medvilne, gaiviomis citrinomis ir frezijomis.

– O ką duosi man, mama? – parūpo Čirui.

– Tavo rankas jau šildo tėtės pirštinės, – nusišypsojo Katerina. – Bet nori turėti ką nors mamos?

– Noriu.

– Duokš ranką.

Čiras dantimis nusitraukė odinę tėvo pirštinę.

Katerina nusimovė auksinį žiedą su monograma nuo mažojo pirštelio, užmovė ant Čiro bevardžio.

– Šį žiedą man padovanojo tėvas.

Berniukas įsižiūrėjo į žiedą. Sunkiame auksiniame ovale meniškai išraityta *K* suspindo ankstyvo ryto šviesoje. Jis sugniaužė pirštus; žiedas tebesaugojo motinos rankos šilumą.

Akmeninis Šv. Mikalojaus vienuolyno fasadas atrodė baugiai. Palei taką dunksojo didingi piliastrai, viršuje papuošti šventųjų statulomis netikro sielvarto perkreiptais veidais. Eduardas stumtelėjo storas riešutmedžio duris ir pamanė, kad smailėjanti arka panaši į vyskupo kepurę. Katerina ir Čiras nusekė jį į nedidelį priėmimą. Patrepsėję ant kilimėlio, supinto iš išplukdytų šakų, nusipurte sniegą nuo batų. Katerina timptelėjo žalvarinio varpelio virvę.

– Jos turbūt meldžiasi. Tik tą ir tedaro. Kiaurą dieną poteriauja, – sumurmėjo Čiras, žvilgčiodamas pro plyšį duryse.

– Iš kur tu žinai? – paklausė Eduardas.

Atsivėrė durys. Sesuo Domenika vertinamai nužvelgė berniukus.

Vienuolė buvo nedidukė ir apvalaina tarytum varpelis. Juodas platus abitas su baltu antkrūtiniu, regis, dar labiau ją išpūtė. Moteris įsiremė rankomis į klubus.

– Esu sinjora Ladzari, – prisistatė Katerina. – Čia mano sūnūs. Eduardas ir Čiras.

Eduardas nusilenkė, Čiras skubriai panarino galvą tarsi berdamas maldelę. Išties, būtų mielai pasimeldęs, kad tik išnyktų tas atgrasus apgamas, pūpsas ant sesers Domenikos smakro.

– Eime, – pakvietė vienuolė.

Sesuo Domenika mostelėjo į suolą liepdama berniukams prisėsti ir palūkėti. Katerina nusekė vienuolę į kitą kambarį ir pradingo už storų medinių durų. Šios užsitrenkė. Eduardas stebeilijo tiesiai priešais save, tačiau Čiras ėmė smalsiai kraipyti galvą.

– Ji mus atiduoda, – sušnibždėjo. – Kaip tėtės balną.

– Visai ne, – pašnibždomis atsakė brolis.

Čiras nužvelgė prieškambarį, apskritą patalpą su dviem giliomis nišomis: vienoje jų buvo įrengtas Palaimintosios Dievo Motinos altorius, kita buvo skirta šventajam Pranciškui Asyžiečiui. Prie Marijos kojų degė kur kas daugiau žvakelių. Turbūt dėl to, kad moterimi visada galima pasikliauti. Jis giliai įkvėpė.

– Noriu valgyti.

– Tu visada nori valgyti.

– Nieko negaliu padaryti.

– Negalvok apie valgi.

– Negaliu galvoti apie nieką kitą.

– Tu toks paprastas.

– Visai ne. Tai, kad esu stiprus, nereiškia, kad esu kvailas.

– Nesakiau, kad tu kvailas. Tu *paprastas*.

Vienuolyne kvepėjo šviežia vanile ir sviestu. Čiras užsimerkė, įkvėpė. *Išties* norėjosi valgyti.

– Ar čia kaip toje mamos pasakoje, kur dykumoje pasiklydę kareiviai pamatė krioklį, nors jokie krioklio ten nebuvo? – Jis atsisotojo, nupėdino kvapo pusėn. Žvilgtelėjo už kampo. – O gal čia kur nors kepa pyragą?

– Sėsk, – paliepė Eduardas.

Čiras, tarsi nė neišgirdęs, nudrožė ilgu koridoriumi.

– Grįžk! – sušnibždėjo Eduardas.

Abipus arkados tamsuojančios riešutmedžio durys buvo uždarytos, pro viršulangius skverbėsi blausi šviesa. Koridoriaus gale spindėjo stiklinės durys, už jų buvo matyti dengta galerija,

jungianti pagrindinį vienuolyno pastatą su ūkiniais. Čiras nurūko į šviesą. Pripuoles prie durų, įsispitrijo pro stiklą. Kitapus plytėjo plikas žemės lopinėlis, turbūt sodas, apjuostas tankiai suaugusių pilkų figmedžių raizgyne. Medžių šakas dengė sniegas.

Jis pasuko gardaus kvapo kryptimi ir susirado vienuolyno virtuvę, įsispraudusią pagrindinio koridoriaus kampe. Durys buvo atlapotos, priremtos plyta. Virš ilgo medinio kaimiško stalo kabėjo daugybė spindinčių puodų. Čiras žvilgtelėjo pro petį. Eduardas neatsekė įkandin, tad, pasinaudojęs proga, jis pribėgo prie durų ir kyštelėjo nosį vidun. Virtuvėje buvo šilta kaip karščiausia vasaros diena. Čiras apmirė, mėgaudamasis užliejusi karščiu.

Prie stalo darbavosi graži mergina, kur kas jaunesnė nei jo motina. Ji vilkėjo ilgą sarafaną, pasiūtą iš pilkos dryžuotos vilnos, ryšėjo baltą prijuostę. Juodi plaukai buvo susukti į kietą kuodą, pridengti juoda skarele. Primerkusi tamsrudes akis mergina iškočiojo ilgą kietos tešlos juostą ant glotnios marmurinės plokštės. Nė neįtardama, kad Čiras ją stebi, pakėlė nedidelį peiliuką ir niūniuodama panosėje ėmėsi pjaustinėti tešlines žvaigždutes. Įgudę pirštai mitriai kraipė peilį. Netrukus ant plokštės iškilo krūvelė tešlos gabalėlių. Čiras nusprendė, kad visos moterys gražios, gal tik išskyrus senutes, tokias kaip sesuo Domenika.

– *Corallini*? – paklausė jis.

Mergina pakėlė akis ir nusišypsojo pamačiusi mažą berniuką, vilkintį per dideliais drabužiais.

– *Stelline*** – pataisė iškėlusi tešlos gabalėlį. Tada susėmė visas žvaigždutes į didelį dubenį.

– Ką gamini?

– Keptą kremą.

– Koridoriuje kvėpia pyragu.

– Tai dėl sviesto ir muskato. Keptas kremas geresnis už pyragą. Kremas toks gardus, kad net angelai nusileidžia iš dangaus jo paragauti. Bent jau taip sakau kitoms seserims. Ar užsinorėjai valgyti?

* Smulkūs vamzdelio formos makaronai. (Čia ir toliau – vert. past.)

** Žvaigždučių formos makaronai.

- Aš jau buvau alkanas.
Mergina susijuokė.
– Kas tu?
Čiras prisimerkė.
– O *tu*?
– Aš esu sesuo Tereza.
– Atleiskite, sese. Bet jūs atrodot kaip mergaitė. Visai nepanaši į vienuolę.
– Kai gaminu, nevilkiu abito. Kuo tu vardu?
Čiras atsisėdo ant taburetės priešais vienuolę.
– Čiras Augustas Ladzaris, – išdidžiai prisistatė.
– Skambus vardas. Ar tu Romos imperatorius?
– Ne. – Čiras prisiminė, kad kalbasi su vienuole. – Sese.
– Kiek tau metų?
– Dešimt. Esu stambesnis už kitus berniukus. Įstengiu pa-
traukti vandens rato virvę.
– Įspūdinga.
– Jokiam kitam mano amžiaus berniukui neišeina to padaryti.
Jie pravardžiuoja mane jaučiu.
- Sesuo Tereza nusigręžė nuo stalo, iš duoninės ištraukė kampe-
pelį duonos. Aptepė jį minkštu sviestu ir ištiesė berniukui. Kol
Čiras valgė, ji greitai pripjaustė daugiau tešlinių žvaigždučių ir
subėrė į didelį dubenį su pienu, kiaušinių, cukraus, vanilės ir
muskato plakiniu. Kruopščiai sumaišė ingredientus dideliu ema-
liuotu šaukštu. Čiras stebėjo, kaip tirštėjančio mišinio klostės,
nubertos žvaigždutėmis, gula viena ant kitos. Sesuo Tereza su-
pilstė kremą į molinius puodelius, išdėliotus ant metalinio pa-
dėklo, nepraliedama nė lašelio pro šalį.
- Ar atvykai pasisvečiuoti?
– Atėjome čia dirbti, nes mes neturtingi.
– Vilminorė di Skalvėje visi neturtingi. Net ir vienuolės.
– Bet mes *iš tikrųjų* vargšai. Nebeturime namo. Suvalgėm vi-
sas vištas, mama pardavė karvę. Dar pardavė paveikslą ir visas
knygas. Bet negavo daug pinigų. Ir tie patys jau beveik baigėsi.
– Visuose Alpių kaimeliuose dedasi tas pats.